

Kiegyenlítő szerepben

– beszélgetés Pomogáts Béla irodalomtörténésszel –

– *Tevékenységed, életműved igazából 1989-től teljese-
dik ki. Természetesen nagyra becsülöm az azt megelő-
ző irodalomtörténeti, kritikus munkásságodat is, de
a rendszerváltás után kultúraszervezőként, közvetítő-
ként, kapcsolatteremtőként nagyon fontos, máséval fel
nem cserélhető feladatot láttál el.*

– Ellent kell mondanom. Saját életem és tevékeny-
ségem nagyon fontos szakaszait látom az 1989 előtti
időkből is. Abban az időszakban, amelyben még nem
volt semmiféle közéleti szerepem, eltekintve attól,
hogy a nyolcvanas évek elejétől szakszervezeti elnök
voltam az Irodalomtudományi Intézetben. Ezt félig
tréfából mondom, hogy érzékeltetni tudjam a múlt-
ban rejlő komikumot, bár hozzá kell tenni, hogy az
akkori közéletben mégiscsak jelzéseket adó közéleti
mozgólódások voltak ezek. Másrészt nagyon fontos
tevékenységemnek tartom, hogy az erdélyi magyar
irodalommal foglalkozhattam, ezt Béládi Miklóson,
Czine Mihályon és Görömbei Andráson kívül keve-
sen tették akkoriban.

– *Ez így van, de azért a rendszerváltás előtti mun-
kásságodban az irodalomtörténeti és kortárs kritikus
tevékenységed volt a jelentősebb – a rendszerváltás
utáni időszakban viszont a te vezetésed alatt teljese-
dett ki az Anyanyelvi Konferencia, a határon belüli és
határon túli személyiségekkel, az Illyés Közalapítvány-
nál és az Írószövetségben is olyan tevékenységgel irányí-
tottál, amely új tartalommal töltött meg régi intézmé-
nyeket. És természetesen sokat írtál és publikáltál is.*

– 1989 után sokat publikáltam, ez igaz; volt olyan
évem, hogy hét-nyolc könyvem is megjelent. De ez
elsősorban annak volt köszönhető, hogy korábban
jó néhány munkámat nem lehetett kötetben kiadni,
ezért a rendszerváltás után csak ki kellett húznom
az íróasztal fiókját, kinyitnom a dossziékat, és már
adhattam is a kéziratokat. Valóban nagyon sok szel-
lemi mozgalomban volt részem 1989 után. Három fő
irányban voltak szellemi kötődéseim. Egyrészt a pia-
risták révén, ahol a tanulmányaimat végeztem, majd
a Piarista Diákszövetség alapításában is szerephez
jutottam. Antall Józseffel való ismeretségem a gyer-
mekkorunkra nyúlik vissza, ezt a piarista gimnáziumi
évek is erősítették. Nagypapánk barátok voltak, az én

Bezsilla Nándor nagypapám alapította Pestújhelyet,
ebben Antall József anyai nagypapja: Szűcs István volt
a társa. Később szomszédos utcákat neveztek el kette-
jükről. A piarista és családi kapcsolataim révén voltak
összeköttetésem, fontos személyes kapcsolatom An-
tallal, és ez a kör szintén komoly szellemi támaszom
volt. Az úgynevezett demokratikus ellenzék Vásárhe-
lyi Miklóssal és Donáth Ferencsel is fontos értelmisé-
gi csoportot jelentett számomra. Nem vállaltam ko-
molyabb szerepet egyik csoportban sem, egyik helyen
sem köteleztem el magam, de az egymással nehezen
szót értők közti beszélgetések egyengetésében volt
némi szerepem. Ezek mellett egy harmadik szellemi
táborral is voltak kapcsolataim: azokra az írókra gon-
dolkodok, akik a népi-nemzeti csoportosulást alkották,
tehát például Csoóri Sándorra vagy Kiss Ferencre, aki
kiváló kollégám volt az akadémiai kutatóintézetben.
A népi mozgalom költőiről írtam kandidátusi értekezé-
semet, több tanulmányom jelent meg Illyés Gyuláról,

akit személyesen is ismertem, Németh Lászlóról és másokról. Így ennek a szellemi körnek a peremvidékén is volt helyem, és ennek következtében vettem részt 1987-ben az első lakitelki találkozón, amely a Magyar Demokrata Fórum „forrásvidéke” volt. Később tagja is voltam egy darabig az MDF-nek, ez az egyetlen politikai párt, amellyel kapcsolatban álltam.

– *A te értékrendedben ezek mind megfértek egymással? Hogyan tudtál abban az ellenmondásos korban, amelyben az ifjúságod telt, biztos értékrendet kialakítani?*

– Mindig némi önérzettel emlegetem, hogy valóban valamiféle kiegyenlített és kiegyenlítő értékrendet tudtam a magaménak, amelyet vállalhattam minden korban és rendszerben. Több forrásból is tápláltam ezt: egyrészt volt egy nagyon összetartó családi háttér mögöttem, a budapesti piarista gimnázium is sokat segített az értékrendem kialakításában, azután ott volt a műveltségbeli tudás és az olvasmányaim. Hiszen egyszerre foglalkoztam olyan írókkal, mint Déry Tibor, Radnóti Miklós – róluk könyvet is írtam –, illetve Illyés Gyula és Németh László. Ezzel azt akartam érzékeltetni, hogy az én tudatomban és tevékenységemben nem hasadt ketté a magyar irodalom. Az írószövetségi évek és a rendszerváltozás utáni időszak legfájdalmasabb tapasztalata éppen az volt számomra, hogy azokat az értékeket, amelyeket egységesen kellene szemlélni, teljesen kettészakították, vagy hagyták kettéhasadni. Legendák mitizálódtak az írók és az irodalmi áramlatok világában, a széthúzás, a különbözőség, az elkülönülés jegyében. A bírálatok és az értelmezések nem a tényekre, az irodalmi tapasztalatra épültek.

– *Mi volt a szereped az 56-os forradalomban?*

– 1956-ban egyetemista voltam, és nagyon csekély szerepem volt, épp csak a forradalom peremén. Beválasztottak a lengyelek melletti szimpátiatüntetést előkészítő bizottságba, és dolgoztam az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságban is, mégsem mondanám jelentősnek az

Beszélgetés Bukarestben, 1991

56-os múltamat. November 3-án a Diákbizottság küldetésében vidéken voltam, a győri Magyar Király (korábban Vörös Csillag) szállóban helyeztek el Vázsonyi Vilmos barátommal, aki azóta Párizsban él. Hajnalban arra ébredtünk, hogy lánctalpak csörögnek az ablakunk alatt. Bekapcsoltuk a rádiót, és meghallgattuk Nagy Imre nevezetessé vált beszédét. A teljes kétségbeesés vett rajtunk erőt, az volt a kérdés, hogy haza menjünk-e, vagy nyugatra. Néhány napig még Győrben maradtunk, az ottani diákbizottság tagjai rejtegettek bennünket egy kollégium alagsorában. Aztán én nagy nehezen hazakeveredtem. November második felében már látni lehetett, hogy a forradalomnak vége, már csak a szabadság illúziójába kapaszkodók remélték, hogy majd a nyugati világ vagy az ENSZ megsegíti Magyarországot. Nekem nem voltak ilyen illúzióim. Ennek ellenére november közepén elmentem a Bölcsészettudományi Karra a MEFESZ alakuló gyűlésére.

Ez a gyűlés nem „szervezkedés” volt, hanem teljesen legális diákgyűlés. Az összejövetelekre a hónap közepétől a Szakszervezetek Országos Tanácsa Dózsa György úti székházában volt lehetőségünk, szemben a ledöntött Sztálin-szobor talapzatán éktelenkedő csizmákkal. Én ekkor kapcsolódtam be a szervezet munkájába, felszólaltam egy gyűlésen, amelyen arról beszéltek, hogy fönnt kell tartani a forradalom szellemiségét. Beválasztottak a Bölcsészettudományi Kar által küldött delegációba, majd bekerültem a

A Prágai Magyar Kulturális Intézetben, 1991

MEFESZ Intézőbizottságába, és tagja lettem az elnökségnek is. Ennek a vezetőségnek a tagjai később többségükben nyugatra távoztak. A MEFESZ-beli szerepem külön beszélgetést megérne, de egy-két epizódot hadd említsek itt is. A MEFESZ kereste a kapcsolatot a határon kívüli ifjúsági mozgalmakkal, így a Nemzetközi Diákszövetséggel is. A prágai központú szervezet élén egy kommunista politikus, Jiří Pelikán állt, természetesen maga a csoport is szovjetbarát volt. 1956 decemberében egy delegációjuk Budapesten járt, a MEFESZ elnöksége pedig találkozott és hosszabb vitát folytatott velük. Megpróbáltuk elmagyarázni nekik, hogy ami Magyarországon történt, az nem ellenforradalom volt, hanem jogos tiltakozás.

Szabadkán, Danilo Kiš szobránál

Nem nagyon sikerült meggyőzni őket. Majd a magyar forradalom harmincadik évfordulóján, tehát 1986-ban Pelikán, aki a „prágai tavasz” kudarca után emigrációba ment, s az olasz kommunista párt ún. eurokommunista irányzatának lett az egyik vezető egyénisége, az évforduló kapcsán egy interjúban beszélt arról, hogy 1956-ban budapesti egyetemistákkal beszélgetve keletkeztek az ő szemléletében az első „repedések” azon a sztálinista ideológián, amelyet vallott. Az ebbéli szerepemre akár büszke is lehetnék.

Végül a MEFESZ tevékenysége januárban véget ért, hiszen addigra eldőlt, hogy a kádárista vezetés nem tűr meg különböző ifjúsági és diákmozgalmakat. Az utolsó diákgyűlésnek én voltam a levezető elnöke, ez egyébként megint egy olyan helyzet volt, amelyre a természetem tett alkalmassá, egyfajta kiegyenlítő szerepet kellett betölteni. Ismeretlen úriemberek jelentek meg az ülésen, kidudorodó zsebekkel. Azt nagyon jól tudtam, hogy mindennek vége, itt csak egyetlen esély van: az 1956-os forradalomnak és a diákmozgalomnak néhány célkitűzését, például egy korlátozott „egyetemi autonómiát” talán meg lehet menteni. Ez volt az én utolsó közéleti szereplésem.

Munkácson, 1993

Ekkor negyedéves egyetemista voltam. Magyar-történelem szakosként kezdtem, aztán másodévből pályáztam tudományos továbbképzésre, ahová bekerülve egyszakosítottam magam. Mindez a Tolnai Gábor vezette szeminárium szereplésének volt köszönhető. Ez a szeminárium nyitott és liberális szellemben működött, ennek köszönhettem, hogy bekerültem az irodalomtörténet-utánpótlásba. A MEFESZ megszűnése idején végzős egyetemista voltam, visszavonultam, megírtam a diplomamunkámat, majd gyakornok lettem a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében. Idővel úgy gondoltam, hogy már nem kell számítanom semmiféle megtorlásra.

Évek teltek el, 1959 márciusában teljesen váratlanul és rendhagyó módon érkezett egy katonai behívó, amely Mezőtúrra szólt, az ottani laktanyában kellett volna jelentkeznem. Fölültem a Keleti pályaudvaron a vonatra. Szolnoknál bejött két rossz arcú ember a kupéba, igazoltattak, majd leszállították a vonatról. Beraktak egy autóba a hátsó ülésre, a fejemre húztak egy pokrócot, és elvittek valahová. Csak később tudtam meg, hogy Budapestre, az Aradi utcába. Három napon át tartottak a kihallgatások. Szinte kezdettől nyilvánvaló volt számomra, hogy egy szervezési

Szombathelyi Ankét, 1993

akcióról van szó. Aztán újabb hetvenkét óra következett a Fő utcai fogdában. A végére már nagyon rossz állapotban voltam, azt kell mondanom, hogy nem voltam teljesen beszámítható, nem kaptam enni, nem hagytak aludni. Az egész arra ment ki, hogy írjak alá egy szervezési nyilatkozatot, amit én többször megtagadtam, még akkor is, amikor a válogatott fenyegetések után a kihallgatások vezetője (ma is közismert és gyakran szereplő közéleti személyiség) azzal fenyegetett, hogy mint katonaszökevényt levisznek a déli határra, és egyszerűen agyonlőnek. Akkor törtem meg, amikor azzal fenyegettek, hogy szívbeteg édesanyámat fogják letartóztatni. Lehet mondani, hogy ez csak fenyegetőzés volt, nem tudom megítélni, de az biztos, hogy nem voltam abban a lelkiállapotban, hogy ezt meg merjem kockáztatni. Aláírtam ezt a bizonyos nyilatkozatot, amelyben kötelezettséget vállaltam, hogy az elkövetkezőkben tájékoztatni fogom a biztonsági szerveket a környezetemről. Azután szabályszerűen elszállítottak Mezőtúrra, a laktanyában kiállították az igazolást, hogy a behívóparancsnak megfelelően megjelentem, majd a koromra és egyéb körülményeimre tekintettel azonnal föl is mentettek a szolgálat alól, és végre hazamehettem.

Mondanom sem kell, hogy rögtön elmondtam a szüleimnek, mi történt, majd tájékoztattam Andorka Rudolf barátomat, mivel alapvetően az ő megfigyeléséről szólt az egész szörnyűség. Azoknak az ismerőseimnek is szóltam, körülbelül harminc emberről volt szó, akiket érintett a helyzet; mai eszemmel már tudom, hogy ez igen nagy könnyelműség volt. Háromszor vagy négyszer találkoztam az összekötőimmal, jelentéseket igazából nem írtam. Névsorokat követeltek az ismerőseimről. Andorka Rudolf először azt tanácsolta, hogy próbáljam kijátszani a helyzetet, és irkáljak össze mindenféle csacskságot. De nem elégedtek meg ennyivel, tényeket akartak. Ekkor megmondtam nekik, hogy visszavonom a nyilatkozatomat, amelyet eleve fenyegetések hatására írtam alá.

Pomogáts Béla (1934)

Főbb kutatási területei

- XX. századi magyar irodalom
- határon túli magyar irodalom

Könyvei – válogatás

Kuncz Aladár, Budapest, 1968. (első könyve)

Sorsát kereső irodalom, Tanulmányok, Budapest, 1979.

A tárgyias költésztől a mitologizmusig, A népi líra irányzatai a két világháború között, Budapest, 1981. (kandidátusi disszertáció)

A transzilvánizmus, Az Erdélyi Helikon ideológiája, Budapest, 1983.

Irodalmunk szabadságharca, Egy esztendő irodalmi élete: 1956, Budapest, 1989.

Magyar girondisták, Tanulmányok, Budapest, 1993.

Másik Magyarország, Tanulmányok a Nyugat íróiról, Budapest, 1997.

Az írás értelme, Tanulmányok, Budapest, 2000.

Erdély hűségében, Tanulmányok, Csíkszereda, 2002.

A szellem köztársasága, Tanulmányok, Budapest, 2004.

Ötvenhat csillaga, Emlékezések és tanulmányok, Budapest, 2006.

A szellem stratégiája, Tanulmányok, Marosvásárhely, 2007.

Fontosabb funkciói

- tudományos tanácsadó, az Illyés Gyula Archívum és Műhely vezetője
- a *Literatura* című folyóirat főszerkesztője
- a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (Anyanyelvi Konferencia) elnöke
- az Illyés Közalapítvány elnöke
- az MTA Határon Túli Magyar Tudományosság Elnöki Bizottság tagja

Ezt írásba is adtam. Elengedtek, ámbár kijelentették, hogy ezt nem viszem el szárazon. Néhány hónap múlva, november közepén éjszaka letartóztattak, majd ezután házkutatást tartottak nálam, elvitték például azt az 1956-os sajtógyűjteményt, amelyet azóta sem láttam viszont. Két hónapig a Fő utcai vizsgálati fogházban tartottak fogva. Amikor ez letelt, akkor elém tettek egy papírt, amelyben az állt, hogy a budapesti ügyészség megszünteti ellenem az eljárást, tekintettel arra, hogy nincs nyomós okuk a folytatására. Aláírtam abban a hiszemben, hogy ez a szabadulásomat jelenti, de nem így volt. Közölték velem, hogy „önt ezennel közbiztonsági őrizetbe helyezük”, majd internáltak. Amikor elszállítottak a tököli táborba, közölték velem, hogy én onnan soha nem kerülök ki, aztán a papíron hathónapos internálásból négy hónap után, az ENSZ által kikényszerített 1960. áprilisi amnesztiának köszönhetően szabadultam. Utána még egy évig rendőri felügyelet alatt tartottak. Nem tudok arról, hogy másvalaki is, aki megtagadta az együttműködést, ilyen retorziókat szenvedett volna el.

– *Gondolom, az Irodalomtudományi Intézetből is elküldtek.*

– Természetesen. Nem kaphattam munkát, ismerőseim igyekeztek legalább helyettes tanári állást szerezni nekem. Elképesztő helyeken tanítottam, többnyire kültelki iskolákban és napközi otthonokban. Ahol véglegesíteni akartak volna, ott a személyi igazolványom láttán, amelybe be volt írva a rendőri felügyelet, mindig visszaléptek. Nem hagyhattam el Budapestet, nem használhattam tömegközlekedési eszközt, este tíz és reggel hat óra között otthon kellett tartózkodnom, esetenként éjszakai látogatókat kaptam, akik az ágyam szélére ülve, gumibotjukkal a párnámat ütögetve emlékeztettek arra, hogy „ellenforradalmárnak” lenni nem jó dolog. Havonta egyszer jelentkezni kellett a rákospalotai rendőrkapitányságon, ahol egy százados a kötelező adminisztráció után mindig a segítségemet kérte az esti gimnáziumi magyar és matematika leckéinek az elkészítésében. Az élet különös tréfája, hogy már lejárt a refem, de mivel a nyoma még ott volt a személyi igazolványomban, és ez elhelyezkedési akadályt jelentett, ez a százados tett nekem egy kiváló ajánlatot. Segítenem kellett neki leérettségizni. Kilopta a feladatokat, én megoldottam,

Marosvásárhelyen, 1994

Az Írószövetségben, 1994

ő pedig viszonzásul azt tanácsolta, hogy két hét múlva jelentsem a rendőrségen, hogy utaztomban ellopták a személyi igazolványomat. Hazamentem, lehúztam a vécén az igazolványomat, majd kaptam helyette egy újat, immár „tisztán”.

Ezután Bóka László irodalomtörténész, szeretett egyetemi tanárom járt közben értem, sőt írásban is garanciát vállalt, hogy nem fogok „ellenforradalmi összeesküvést” szöni, így lettem középiskolai tanár az újpesti gépipari technikumban. 1963-tól jelentek meg tudományos tanulmányaim. 1964-ben, amikor a mindenkori által csak Spenótként emlegetett *Magyar Irodalom Története* című összefoglalást tervezték kiadni, az utolsó pillanatban kiderült, hogy hiányzik egy fejezet a népi lírikusokról. Végül én kaptam meg a feladatot, két hónap alatt el is készültem vele. Ez nyitotta meg előttem ismét az intézet kapuját, visszatérésemet néhány barátom: Bodnár György, Czine Mihály és Rába György segítette.

– *Hány könyvet írtál eddig?*

– Félve nyilatkozom, de azt hiszem, száznegyvennégy könyvem van, amelyben szerző vagy válogató és összeállító vagyok, ebből nyolcvankettő önálló kötetem.

– *Hadd térjek vissza az eredeti felvetéshez! Szerintem a '89 előtti irodalomtörténeti, kritikai, irodalomszervezői tevékenységed tette lehetővé, hogy '89 után olyan mértékben kapcsolódj be a magyar közélet átalakításába, ahogy azt rengeteg energiával és tudással meg is tetted. Milyen értékrend vezetett?*

– Én a hetvenes-nyolcvanas években, lehet mondani, kipihentem magamat. Nem voltak olyan konfliktusaim, amelyek különösebben megráztak volna lelkileg vagy testileg. Volt egy súlyos autóbalesetem 1971-ben, egyedül az okozott nagyobb megrázkódtatást. Máskülönből rengeteget dolgozhattam: ültem a könyvtárakban és az íróasztalom mellett. Valójában ma is azokat a cédláimat használom fel, amelyeket akkoriban gyűjtöttem.

– *Van egy kedves történet két magyar íróról, akik számon tartották, mikor jár le a baleset utáni alkoholtilalom.*

– Igen, Lázár Ervinről és Császár Istvánról van szó, akik egy üveg pálinkával jelentek meg nálam e jeles napon. Ilyen figyelmes

barátokkal voltam én körülvéve. Tehát mint mondtam, volt módom kipihenni magam, az Irodalomtudományi Intézet egy békés sziget volt, a családom úgyszintén, könyvtárba jártam, és rengeteget olvastam.

– *A rendszerváltáskor fölmerült, hogy parlamenti képviselőnek jelöljön az MDF. Hogy tudtál ennek ellenállni?*

– Bevallom, én elgondolkodtam a dolgon, a józan-ság a feleségem érdeme volt, ő ugyanis előre tudta, hogy ez engem föl fog örölni, mert alkatomnál fogva nem tudnám a munka könnyebbik felét megfogni. Így aztán nemet mondtam, és a politikai életet azután el is kerültem, nem úgy a közéletet. Az Anyanyelvi Konferencia védnökségébe 1985-ben választottak be, négy év múlva társelnök lettem Lőrincze Lajos mellett, majd fölkérésére – sokat betegeskedett már ebben az időben – 1992-ben átvettem tőle az elnöki tisztséget, amelyben azután háromszor is újraválasztottak. Ott volt még nagyon fontos közéleti feladatnak a Magyar Írószövetség vezetése. 1995-től két cikluson át voltam elnök, egy viszonylag konszolidált időszakban. A hat év alatt rengeteget utaztam, hogy fölvegyük a kapcsolatot a közép-európai írószövetségekkel, voltunk Prágában, Varsóban, Kisinyovban, Belgrádban, Bukarestben. Igen jó kapcsolatot sikerült kiépítenem több írószövetségi vezetővel, így a román Laurentiu Ulici-csal. Nem tartom hiábavalónak ezt a hat évet, mégis szomorú vagyok, mert azt látom, hogy a Magyar Írószövetség azóta egyre csak halad lefelé a lejtőn, mind kevesebb találkozót rendez, és közéleti szerepe-tekintélye is egy szomorú erózió áldozata lett.

– *Fontos szerepet játszottál az Illyés Közalapítványnál: előbb kurátor voltál, aztán kuratóriumi elnök.*

– A Közalapítványnak 2002-ben lettem az elnöke, Medgyessy Péter miniszterelnök felkérésére, és az idei esztendő februárjában járt le mandátumom, midőn az Illyés Alapítványt betagozták a Szülőföld Alap keretébe. Már 1998-tól tagja voltam a kuratóriumnak,

Anyanyelvi Konferencia, Marosvásárhely, 2000

Évbúcsúztató, 1995

akkor az Orbán-kormány kért fel. Részben örömmel, részben szomorúan gondolok vissza erre a több mint nyolc esztendőre, illetve a magam elnöki időszakára. Örömmel, mert meggyőződésem szerint igen fontos és hatékony munkát végzett az alapítvány: iskolák, kulturális központok, szociális otthonok, templomok építését segítette elő, tudományos, egyházi, kulturális találkozókat támogatott, falusi rendezvényekhez, diáktáborokhoz adott segítséget. Igen sokat utaztam (és sohasem hivatali autóval, mindig a saját kocsimmal, a magam sofőrjeként) a szomszédos országok magyarok lakta helyeire, évente nagyjából száz-százötven napot voltam úton, és vagy negyvenezer kilométert tettem meg. Nagy elégtételt jelentett az, hogy fontos intézményeket látogathattam vagy nyithattam meg, és az a fogadtatás, amelyben mindenütt részesültem. Ugyanakkor sok gondot okozott az, hogy szinte sehol sem tudtuk a kellő segítséget megadni, az alapítvány rendelkezésére álló összeg, amely a magyar költségvetésnek egy kis töredékét (néhány ezreléket) tette ki, alig volt elegendő a beérkező jogos igények kielégítésére.

– *Az 1956-os forradalom fél évszázados jubileumára is készült Magyarország és a nagyvilág is.*

– Az emlékbizottsági tagságra a kormány kért fel még 2004-ben. A bizottságot Kosáry Domokos, az Akadémia korábbi elnöke vezette, és olyan tagjai voltak, mint Királyi Béla tábornok, a forradalmi Nemzetőrség egykori parancsnoka, Boros Péter korábbi miniszterelnök, Mészáros Márta, kiváló filmrendező és mások. Az Emlékbizottság igen nagy munkát végzett, mindenekelőtt mint a hazai és a külföldi ünnepi események megszervezésének tanácsadó testülete. Úgy gondolom, mindent megtettünk annak érdekében, hogy a magyar forradalom félévszázados évfordulóját megfelelő körülmények között lehessen megünnepelni. Mindazonáltal engem és persze másokat is mélységesen elkésérített mindaz, ami az ünnep alkalmával Budapesten történt: az ötvenhatos emlékművet alig lehetett felavatni, gyalázkodó csöcselék

Kárpátalján, a munkácsi várban, 1993

randalírozott az utcán, és a tervezett és óhajtott népünnepélyből steril állami protokollesemény vált, akárcsak a korábbi április nyedikék alkalmával. Mintha másodszor is vereséget szenvedett volna az ötvenhatos forradalom.

– *Abban, hogy a rendszerváltozás után a kulturális élet átalakulásában egy csendes átmenet valósulhatott meg, a te tevékenységednek nagy szerepe volt. Kiegyenlítő személy voltál, akit elfogadtak az írók, és elfogadott a hatalom, tehát konszenzust tudtál teremteni. Most viszont úgy tűnik nekem, hogy kevésbé látod ezt a feladatot.*

– Az én tevékenységem megítélése nem rám tartozik, de az mindenestre elmondható, hogy nagyon sokat dolgoztam azért, hogy egyfajta konszenzus létrejöhön. A legnagyobb írószövetségi kudarcomnak például azt tekintem, hogy néhány író, mondjuk Konrád Györgyöt és Csoóri Sándort nem sikerült közös asztalhoz ültetnem. Azzal vigasztalom magam, hogy az én időmben nem voltak nagy kilépések a szervezetből. Az Írószövetség csökkenő állami támogatását nehezen viseltem már az elnökségem előtti időszakban is, volt is miatta nézeteltérésem Horn Gyulával, ennek ellenére a szövetség mindig működőképes maradt, ezt a jelenben nehéz volna kijelenteni.

– *A Demokratikus Chartában való szereplésedet hogy ítéled meg ma?*

– Erre nem túl nagy elégedettséggel gondolok vissza. Baráti szálak fűztek Konrád Györgyhez, és amikor szerveződött a Demokratikus Charta, még az Antall-kormány idején, engem is fölkértek aláírásra. Megtettem, és csatlakoztam ahhoz a népes táborhoz, ahol jó néhány kiváló értelmiségi neve szerepelt. Azzal viszont nem számoltam, hogy Antall József, akihez személyes kapcsolatok fűztek, ezt nagyon a szívére veszi. Utólag az a véleményem, hogy a Charta mögött nem volt semmiféle rossz szándék vagy összeesküvés. Azt gondolom, hogy annak a szövegnek nem a kritikai részét kell hangsúlyozni, hanem a törekvését egy demokratikusabb közéletre. Ez persze nem képzelhető el kritika nélkül. A Demokratikus Charta

azután, a Horn-kormány idején elerőtlenedett, pedig lehetett volna mondani-valója akkor is. Az utolsó Demokratikus Charta-aláírói tevékenységem egy tiltakozó nyilatkozat volt, amelyre ma is büszke lehetnék. A Parlament előtt tüntető asszonyokat durván megverték, én pedig a rendőri brutalitás ellen emeltem föl a szavamat, valójában a Charta nevében.

– *Az utóbbi tizennyolc évben a magánéletedet is alárendelted a munkának. Nálatok mindig nagy összejöveteltek voltak. Mintha valami szent küldetésből tennéd, amit teszel.*

– A társasági életemben igyekeztem innen is, onnan is összehozni a jó embereket. Ez néha konfliktusokhoz vezetett, de azért mindent meg lehetett oldani. Két részeg embert könnyebb kibékíteni egymással, mint két politikust. Most már visszavonultam ettől is. Máig autót vezetek, nagyon sokat utazom a Kárpát-medencében. Küldetésnek ugyanakkor nem nevezném. Föltétlenül kerülni szeretném a nagy szavakat, hiszen tevékenységem egyik titka éppen az, hogy soha nem övezte a munkámat részemről semmiféle heroikus pátoz. Voltak feladataim, és én örömmel végeztem azokat. De küldetés-tudat soha nem járt át, nem is nagyon szeretem a patetikus küldetésstudattal fellépő embereket, holott ez nálunk, legalábbis a politikai életben, szinte kötelező: amolyan „népszokás”. Jobban kedvelem azokat, akik csendben dolgoznak, és nem a mellüket döngetik.

– *A politika minden oldalról elfogadott közvetítőnek, az egymással ellenséges csoportok is rólad azt gondolták, hogy ha nem is az ő emberük vagy, de az ellenségük bizonyosan szintén nem.*

– Erről ma már nincs szó, mert senki, az egyik oldal sem igényli ezt a közvetítő szerepet. Nem törekednek már semmiféle kiegyensúlyozottságra. Erre bizony elégtelen módon gondolok. De úgy hiszem, hogy feladatom még van, elszántam magam néhány fontos könyv megírására, például dolgozom az erdélyi magyar irodalom történetén.

Módos Péter